

Η Αρχαιολογία του Κρασιού στην Κύπρο

Μόλις κυκλοφόρησε από τις εκδόσεις ΝΑΠΑΦΟΣ το νέο βιβλίο του Δρα Σοφοκλή Χατζησιάββα, *Η Αρχαιολογία του Κρασιού στην Κύπρο*. Κυκλοφορεί επίσης και στην αγγλική με τίτλο *The Archaeology of Wine in Cyprus*. Η έκδοση είναι επιστημονικού χαρακτήρα έκτασης 154 σελίδων και περιλαμβάνει εκτενή βιβλιογραφία και 128 σχέδια και εικόνες. Ελληνική έκδοση ISBN 978-9963—2913-5-9. Αγγλική έκδοση ISBN 978-9963—2913-6-6.

Μερικά αποσπάσματα από την ενδιαφέρουσα αυτή έκδοση, που αποτελεί την πρώτη επιστημονικά τεκμηριωμένη μελέτη για την ιστορία της οινοπαραγωγής στην Κύπρο παραθέτουμε πιο κάτω.

Σύμφωνα με τον William Younger «το κρασί έχει παραχθεί πριν καν αρχίσει η καταγραφή της ιστορίας. Ήταν ήδη παλιό όταν γράφτηκε το έπος του Γκιλγκαμές. Έχει δώσει παρηγοριά, απόλαυση και χαρά στην ανθρωπότητα για χιλιάδες χρόνια, και θα συνεχίσει να πράττει το ίδιο για πολλά ακόμα χρόνια».

Γιατί όμως ο διαχρονικός αυτός έρωτας του Ανθρώπου με το κρασί αφού πρώτα γίνει κοινωνός του; Η εξήγηση ίσως οφείλεται στα θαυματοργά συστατικά που περιέχει και κυρίως την αιθυλική αλκοόλη, που ήταν για αιώνες το πλέον αποτελεσματικό φάρμακο για όλες τις ασθένειες. Αυτό φαίνεται μέσα από τους κλασσικούς συγγραφείς, αλλά και τα ιατροσόφια του Αγίου Όρους, που αντιγράφηκαν σε όλο το μεσογειακό κόσμο. Ως θεϊκό ποτό με εκφραστή το Διόνυσο στην κλασική αρχαιότητα, υιοθετήθηκε στη συνέχεια από το Χριστιανισμό ως το αίμα του Χριστού και κατάφερε έτσι να διασωθεί στα σκοτεινά χρόνια του Μεσαίωνα ως το ποτό των βασιλέων, για να μετατραπεί σήμερα ως το κατεξοχήν αγαθό που συνοδεύει τον Άνθρωπο από τη γέννηση ως το θάνατο του.

Κάθε πολιτισμός έχει να αφηγηθεί τον δικό του μύθο για τη σχέση του με το αμπέλι και το κρασί, αφού συνθέτουν μια αξιόλογη ιστορία, για ένα μοναδικό φυτό και υποπροϊόν, που εμπλέκεται με τον ανθρώπινο πολιτισμό σε ολόκληρο σχεδόν τον κόσμο. Που όμως και από ποιους έχει εξημερωθεί η άγρια άμπελος; που και πως ο Άνθρωπος κατόρθωσε για πρώτη φορά από τον καρπό της εξημερωμένης αμπέλου (*vitis vinifera vinifera*) να παράξει το πρώτο κρασί;

Πολλά από τα ερωτήματα αυτά που απασχολούσαν τους μελετητές του κρασιού στην Κύπρο και όχι μόνον, απαντώνται στην παρούσα έκδοση. *Η Αρχαιολογία του Κρασιού στην Κύπρο*, έχει ως αποκλειστικό σκοπό την παρουσίαση των καταλοίπων που άφησε πίσω της η χιλιόχρονη ενασχόληση των Κυπρίων με την οινοπαραγωγή. Η πολυετής έρευνα τεκμηριώνει αβίαστα και με αδιάσειστα στοιχεία την αρχαιότητα του κυπριακού κρασιού,

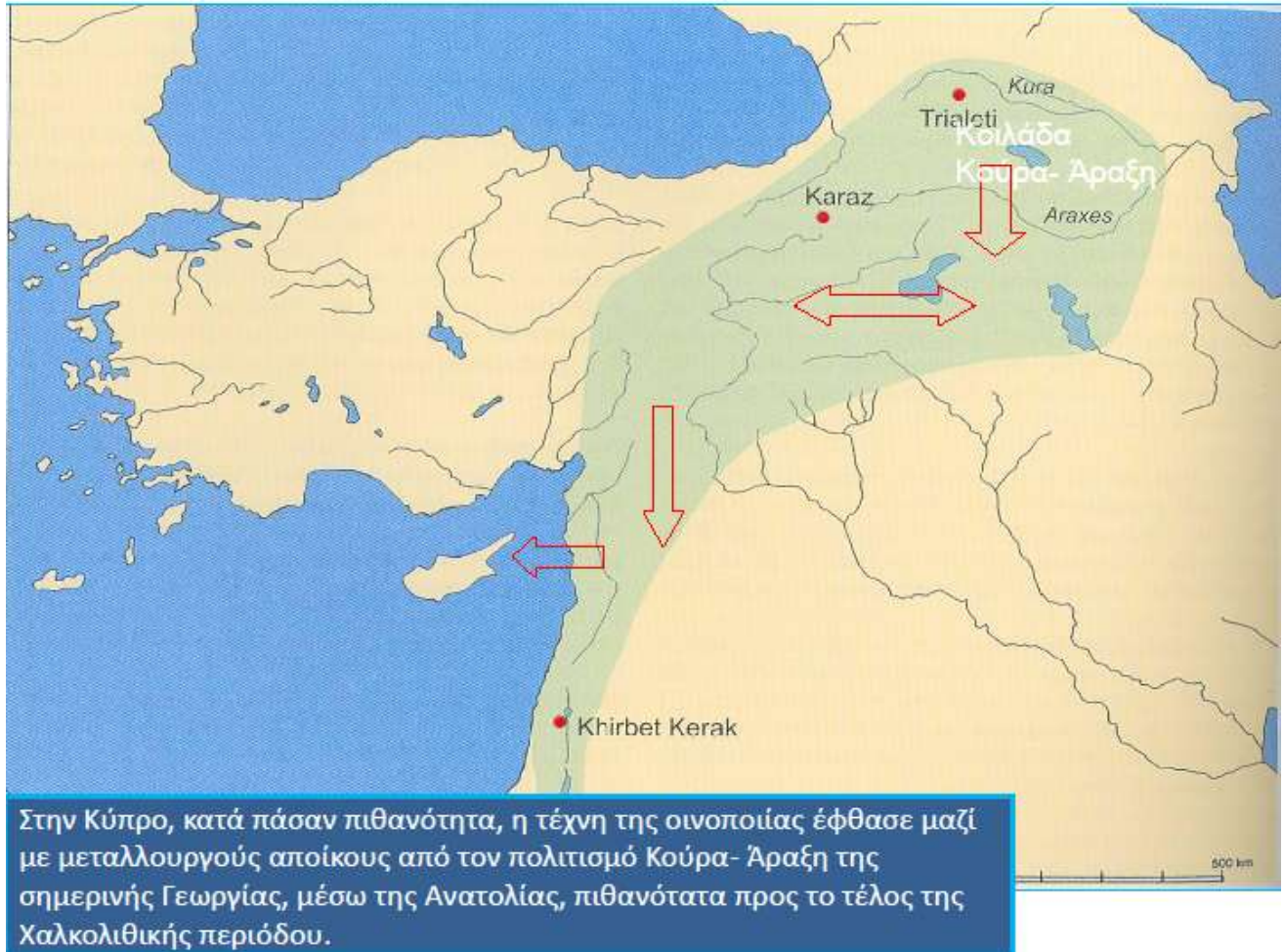
που έγινε στη βάση δεδομένων που προκύπτουν από αρχαιολογικές ανασκαφές και τη μελέτη των αρχαίων πηγών.

Η χαμηλή ορατότητα της αμπέλου και περισσότερο του κρασιού στα αρχαιολογικά κατάλοιπα είναι δυσανάλογη σε σχέση με την υπόθεση μας για τον σημαντικό ρόλο που αυτό διαδραμάτισε στη γένεση της ταξικής κοινωνίας στο Αιγαίο και την Ανατολική λεκάνη της Μεσογείου, ακόμα από την Ύστερη Εποχή του Χαλκού.

Σήμερα αρκετές χώρες διεκδικούν την πατρότητα του κρασιού στον αγώνα τους για προβολή στον τομέα του πολιτιστικού τουρισμού. Στον αγώνα αυτό πολλά έχουν γραφεί που είτε κινούνται στα όρια της μυθοπλασίας είτε παραχαράσσουν τις πηγές της αρχαίας ιστορίας. Οι χώρες που με βεβαιότητα θεωρούνται ως τα λίκνα του κρασιού είναι η Γεωργία και η Αρμενία, αν και το Ιράν θα ήταν άξιος διεκδικητής αν το Ισλάμ δεν αποτελούσε εμπόδιο. Γενικά στην επιστήμη έχει επικρατήσει η άποψη πως το πρώτο αμπέλι εξημερώθηκε (καλλιεργήθηκε) στην περιοχή του Καυκάσου, όπου έχει παραχθεί και το πρώτο κρασί.

Η Κύπρος βρίσκεται στα όρια φυσικής κατανομής της άγριας αμπέλου (*Vitis Vinifera Sylvestris*), όπου και σήμερα ακόμα συναντάται σε μικρές αποικίες σε δασικούς χώρους. Μακροβοτανολογικά κατάλοιπα, όπως σπόροι σταφυλιών του εξημερωμένου φυτού *Vitis Vinifera Vinifera* βρέθηκαν στον χώρο της Ύστερης Νεολιθικής περιόδου στον Άγιο Επίκτητο, αλλά κυρίως σε χώρους της Χαλκολιθικής περιόδου στην Κισσόνεργα. Σε όλους τους χώρους της Εποχής του Χαλκού, από όπου συνελέγησαν οργανικά κατάλοιπα η παρουσία της καλλιεργήσιμης αμπέλου είναι εμφανής. Μαρτυρία για την παρουσία της αμπέλου στην Κύπρο, κατά την Χαλκολιθική περίοδο προκύπτει από παραστάσεις τσαμπιού σταφυλιού σε αγγεία της εποχής από την Σουσκιού.

Η αμπελοκαλλιέργεια και η οινοπαραγωγή στην Κύπρο φαίνεται πως οφείλονται σε αποίκους μεταλλουργούς από την Ανατολία ή την Σύρο-Παλαιστίνη με αρχική προέλευση τον Καύκασο, που έφτασαν στο νησί κατά την Χαλκολιθική περίοδο και συνέβαλαν μαζί με τους ντόπιους κατοίκους στην ανάπτυξη της μεταλλουργίας και τη μετάβαση στην Εποχή του Χαλκού (Εικ. 1).

Τα μνημεία του κρασιού- οι ληνοί, που βρίσκονται διάσπαρτοι στην Κυπριακή ύπαιθρο – και τα σκεύη φύλαξης και μεταφοράς του, από τους αρχαίους αμφορείς ως τους παραδοσιακούς ασκούς και τα τεράστια πιθάρια, μαρτυρούν τη διαχρονική οινοποιητική παράδοση της Κύπρου. Έμμεση μαρτυρία για την αρχαιότερη γνώση της οινοπαραγωγής στην Κύπρο προκύπτει από σειρά αγγείων της Πρώιμης και Μέσης Εποχής του Χαλκού με παραστάσεις ληνών ή ακόμα και μικρογραφίες ληνών από πηλό. Μια ιδιαίτερα ρεαλιστική σκηνή εμφανίζεται σε οινοχόη του Ερυθροστιλβωτού Ρυθμού που βρέθηκε σε τάφο του χωριού Πύργος Λεμεσού. Η σκηνή αποτελεί την πρώτη ρεαλιστική παράσταση ληνού στην Κύπρο. αποκομμένο στόμιο. Η διάταξη των ανθρώπινων μορφών, η τοποθέτηση της γούρνας και της κυκλικής λεκάνης έτσι να επικοινωνούν, όλα υπαινίσσονται την παρουσία μιας εγκατάστασης για την παραγωγή κρασιού (Εικ. 2).

Ερυθροστιλβωτό αγγείο από τον Πύργο
Λεμεσού με παραστάσεις καθημερινού βίου.
Το πατητήρι πιο κάτω

Μια εγκατάσταση στην Άλασσα, που χρονολογείται στην Ύστερη εποχή του Χαλκού, έχει ταυτιστεί με πρώτο στην Κύπρο πιεστήριο σταφυλιών, ενώ ένα αγγείο από την Δρομολαξιά πιθανό να χρησιμοποιήθηκε ως ληνός. Στη συνέχεια η παραγωγή κρασιού επιβεβαιώνεται από σειρά πατητηριών είτε αυτά είναι λαξευμένα στον φυσικό βράχο είτε είναι κτιστά. Τέτοιες εγκαταστάσεις είναι γνωστές στην Παρεκκλησιά, την Γεροσκήπου, την Έμπα, την Ερήμη, αλλά και στην κατεχόμενη σήμερα Αγία Ειρήνη, Κερύνειας (Εικ. 3). Οι λαξευτές εγκαταστάσεις παρουσιάζουν πολλά προβλήματα στη χρονολόγησή τους, όμως ορισμένες ανάγονται με κάποια βεβαιότητα στην Ελληνιστική και τη Ρωμαϊκή περίοδο.

Εικ. 3 Λαξευτό πατητήρι (ληνός) από την Αγία Ειρήνη Κερύνειας

Πρόσφατα έχει αναληφθεί χημική ανάλυση αριθμού αγγείων, που λόγω σχήματος υπονοούσαν τη χρήση τους ως δοχείων κρασιού. Αναλύσεις σε 12 οξυπύθμενα αγγεία από την Ερήμη, που χρονολογούνται γύρω στο 3500 π.Χ. αποδείχτηκε ότι διατηρούσαν στον πυθμένα τους τρυγικό οξύ, που υποδηλώνει την ύπαρξη προϊόντος από σταφύλι, κατά πάσα πιθανότητα κρασί. Αναλύσεις έγιναν επίσης σε σταφυλόσχημο αγγείο από τη Σουσκίου της ίδιας περιόδου καθώς και σε ρυτό σε σχήμα κέρατος από το νεκροταφείο των Βουνών με θετικά αποτελέσματα.

Κατά την Ελληνιστική και Ρωμαϊκή περίοδο οι εγκαταστάσεις παραγωγής, εκτός από τα λαξευτά πατητήρια συμπληρώνονται με σειρά πιεστηρίων που περιλαμβάνουν όλα τα στάδια ανέλιξης τους. Τα απλά πιεστήρια μοχλού με βάρη της Ύστερης Εποχής του Χαλκού διαδέχονται τα πιεστήρια με μοχλό και βαρούλκο και στη συνέχεια με κοχλία (βίδα ή αδράχτι) στους μετέπειτα παραδοσιακούς ληνούς όπως τους γνωρίζουμε από τη Λάνια και το Όμοδος.

Κυπριακά επώνυμα κρασιά σύμφωνα με το Διοσκουρίδη, που αναφέρονται στο βιβλίο του *Περί Ὑλης Ιατρικῆς*, είναι ο «τροχίτης» ή ο «συκίτης» οίνος.

Η έκδοση συμπληρώνεται με ένα Παράρτημα για τους παραδοσιακούς ληνούς της Κύπρου, όπου παρατηρείται μια συνέχεια των κλασικών τύπων, όπως τους γνωρίζουμε από περιγραφές αρχαίων συγγραφέων, αλλά και αυθεντικών καταλοίπων αρχαίων ληνών που βρέθηκαν στην Πομπηία. Η έκδοση συμπληρώνεται με ένα κεφάλαιο για το Κρασί στην Αρχαία Τέχνη, καθώς και με εκτεταμένη βιβλιογραφία.

Η έκδοση τιμάται προς 16.00 Ευρώ και διατίθεται από το Τμήμα Αρχαιοτήτων, επιλεγμένα βιβλιοπωλεία καθώς και σε ορισμένα οινοποιεία.